

Spodbujanje govorno-jezikovnega razvoja s skupnim branjem odraslih in otrok

Mojca Pezdirc, univ. dipl. pedagoginja, Vrtec Ciciban Novo mesto

Skupno branje knjig med odraslimi in otroki je odlična dejavnost, ki spodbuja vez med generacijami ter otrokom omogoča razvoj jezikovnih veščin, domišljije in ljubezni do branja. Med skupnim branjem se ne le razvijajo veščine branja in pisanja, temveč se tudi bogati besedni zaklad, spodbuja domišljija ter razvija razumevanje povezave med besedami in slikami. Skupno branje knjig med odraslimi in otroki lahko prinese neprecenljive koristi za razvoj otrokovega jezikovnega, kognitivnega in čustvenega razvoja ter vzpostavi močne vezi med družinskimi člani. Pomembno je, da skupno branje poteka v sproščenem in pozitivnem okolju, da poslušamo otroka, smo potrpežljivi in spodbujamo njegovo samozavest pri govornem izražanju.

Ključni pojmi: govorno-jezikovni razvoj, stopnje govorno-jezikovnega razvoja, gledanje, branje knjig

Govorno-jezikovni razvoj se začne ob rojstvu, intenzivno poteka v predšolskem obdobju in se končuje nekje okrog devetega leta starosti ter se nato še vse življenje izpopolnjuje. Otroci se kot dojenčki učijo predvsem osnov komunikacije, v obdobju malčka usvajajo prve besede, vsakodnevno širijo svoj besedni zaklad in povezujejo besede v svoje prve stavke, kot predšolski otroci pa usvajajo slovnična pravila svojega jezika in razvijajo še svoje pripovedovalne in predbralne zmožnosti.

Gledanje in branje knjig ima v predšolskem obdobju izjemen pomen za otrokov govor in celosten razvoj otroka. Vpliva na razvoj čustev, moralni čut in osebnost otrok. Pozorni moramo biti na to, da zahtevnost, vsebino in sporočilnost knjige, pravljice ali zgodbe prilagodimo razvojni stopnji otroka. Otroku pravljice pomagajo pri razvoju govornih in bralnih sposobnosti, z njimi stopijo v stik s svojo domišljijo in jo gradijo.

STOPNJE GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA

Razvoj jezika in govora predstavlja osnovo vsakodnevne komunikacije, pri čemer številni strokovnjaki poudarjajo pomembnost prvih treh let otrokovega življenja, saj le-ta predstavljajo optimalno obdobje govorno-jezikovnega razvoja. Govorno-jezikovni razvoj je v veliki meri odvisen od spodbud staršev, sorojencev in ostalih odraslih oseb v otrokovem vsakodnevem okolju, ki otroku predstavljajo govorni model.

Govorno-jezikovni razvoj otroka poteka po določenih fazah, če je otrok zdrav. Na razvoj vplivajo različni dejavniki, kot so razvitost čutil, razvitost cen-

tralnega živčnega sistema, razvitost in gibljivost govornega aparata, psihične funkcije ter ljubeče in spodbudno okolje. V nadaljevanju bomo predstavili njihove glavne značilnosti in primere dejavnosti in aktivnosti. Posamezni mejniki so nam v pomoč pri sledenju otrokovega napredka v govorno-jezikovnem procesu. Otroci te mejnike dosegajo vsak s svojo hitrostjo in svojimi individualnimi razlikami. S tem, ko sledimo otrokovemu razvoju, ga lahko ob primernem času tudi spodbujamo.

Stopnje govorno-jezikovnega razvoja in predlogi, kako lahko otroka podpremo in ga spodbujamo v razvoju:

- Od rojstva do prvega leta se otrok uči komunikacije. Prva beseda se pojavi med 10. in 15. mesecem. Govorimo in ponavljamo vedno iste besede, poimenujemo vsakodnevne predmete. Govorimo v kratkih povedih, poudarimo melodičnost povedi. Pojemo, recitiramo pesmi. Otrokove poskuse oglašanja nagradimo s svojimi odzivi, navdušenjem.
- Od prvega do drugega leta otrok po navadi razume več, kot pa lahko pove. Beremo pravljice, izštevanko, pesmi. Skupaj gledamo slikanice. Dajemo jasna, kratka navodila. Preverjamo razumevanje govora (npr. pokaži). Govorimo počasi in razločno. Spodbujamo in pohvalimo otroka, ko uporabi novo besedo. Otroka vključimo v igro z vrstniki.
- Od drugega do tretjega leta otrok vsak dan razume in tudi pove več besed. Potrebno je preverjati njegovo razumevanje. Širimo otrokov besedni zaklad. Sprašujemo ga in počakamo, da odgovori. Če določene besede napačno izgovori, jih pravilno ponovimo za njim.
- Od tretjega do četrtega leta naj bi otrok pravilno izgovarjal vse glasove, razen šumnikov (Š, Ž, Č) in glasu R. V tem obdobju naj bi bil

njegov govor razumljiv ožji okolici (starši, stari starši, vzgojiteljice). Smiselno je preverjati gibljivost jezika ter po potrebi izvajati vaje za razgibavanje in motoriko jezika. Beremo mu vedno daljše pravljice in se pogovarjamo o njihovi vsebini. Otroka v pogovoru sprašujemo in ga gledamo. Počakamo, da odgovori. Bodimo pozorni na otroka, kadar kaj pripoveduje. Obrnemo se k njemu, ne prekinjamo njegovega pripovedovanja in ga primerno spodbujamo. Odgovarjamo na njegova vprašanja. Stavki postajajo nekoliko daljši in kompleksnejši.

- Od četrtega do petega leta otrok ustrezno izgovarja vse glasove, lahko pa se še pojavijo težave pri izgovorjavi šumnikov in glasu R. Beremo pravljice, pogovarjamo se o vsebini, pri-

povedujemo. Spodbujamo otroka k druženju, saj je način komunikacije drugačen. Definiramo nove besede v kratkih povedih.

- Od petega do šestega leta otrok ustrezno izgovarja vse glasove. Govor je razumljiv in besedni zaklad bogat. Pogovarjamo se z otrokom, izkažemo mu zanimanje za njegove pripovedi in dogodivščine, ki jih želi deliti. Spodbujamo otroka k samostojnemu opisovanju slik. Preberemo mu zgodbo in ga spodbujamo k samostojnemu pripovedovanju obnove. Določamo mesto posameznih glasov v besedi (začetek, sredina, konec).

Spodnja piramida prikazuje pomembna področja razvoja govorno-jezikovne komunikacije.

GLEĐANJE IN BRANJE KNJIG S PREDŠOLSKIM OTROKOM

Predšolski otroci ob prebiranju knjig uživajo na različne načine. Nekateri si želijo, da jim preberemo njihovo najljubšo knjigo od začetka do konca. Drugi otroci si želijo knjigo le prelistati, nekateri poskušajo knjigo »prebrati« in kažejo s prstom na slike, ki jih v knjigi zanimajo, ali pa ponavljajo besede in izjave iz knjige, ki so si jih zapomnili. Skupno gledanje knjig spodbuja otrokov interes za knjige in širi besedišče, prav tako pa se otroci iz knjig učijo novih idej in konceptov. Eden izmed ciljev branja knjig skupaj s predšolskim otrokom je tudi razumevanje vsebine knjige in uživanje v njeni zgodbi. Lowry (2012) je mnenja, da pustimo, da otrok sam izbere knjigo. Kadar otrok sam izbere tisto knjigo, ki bi jo rad pogledal, je zanj zagotovo zainteresiran. Kljub temu pa mu lahko občasno predlagamo, katero knjigo bi pogledala skupaj. Otroci so radi aktivno vključeni v branje, zato pustimo, da otrok sam drži knjigo in obrača strani. Cilj je, da v skupnem gledanju knjig uživa, zato ni nujno potrebno, da preberemo prav vsako stran v knjigi. Otroka pustimo, da knjigo bere na svoj način. Nekateri otroci pogledajo samo nekaj strani v knjigi ali pa jo želijo le prelistati, medtem ko drugi želijo prebrati celotno knjigo. Otrok naj gleda knjigo v svojem tempu in v skladu s svojimi zanimanji. Ni potrebno, da preberemo celotno besedilo v knjigi, temveč lahko zgodbo poenostavimo in del vsebine spremenimo. Z otrokom se lahko pogovarjamo le o dogajanju na slikah in ilustracijah ter besedila ob tem sploh ne preberemo. Nekateri otroci radi znova in znova gledajo isto knjigo. Večkratno branje iste knjige otroku pomaga tako pri razvijanju razumevanja konceptov, ki so predstavljeni v knjigi, kot tudi pri učenju novih besed. Počakamo, da otrok nekaj naredi ali reče. Ko obrnemo ali preberemo stran v knjigi, tiho počakamo na otrokov odziv in se ob tem izogibamo postavljanju vprašanj ali izpostavljanju nečesa, kar se nahaja v knjigi. Otrok ima tako priložnost, da se lahko izrazi. Ko otrok dobro pozna vsebino knjige, lahko zgodbo poustvarimo z gibanjem ali s pripomočki.

SPodbujanje GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA Z BRANJEM KNJIG

Med branjem knjig z otrokom uporabljamo različne besede. Izogibamo se poimenovanju predmetov v knjigi, saj je tako otrok izpostavljen predvsem samostalniki. Čeprav so samostalniki pomembni, mora otrok slišati tudi druge vrste besed, kot so različni pridevniki (npr. ogromen, lepljiv), glagoli (npr. pleza, leti), besede, s katerimi izražamo počutja (npr. utrujen, presenečen), predlogi (npr. ob, med), časovni izrazi (npr. kmalu) itd. Poudarimo pomembne besede v knjigi s svojim glasom, upočasnimo tempo svojega govora in pokažemo sliko v knjigi, ki prikazuje pomen poudarjene besede.

Kadar govorimo o vsebini knjige, nove besede ponovimo pogosto, prav tako pa jih uporabimo v vsakodnevnih pogovorih. S tem bomo otroku pomagali, da si nove besede zapomni in jih prične uporabljati tudi v svojem govoru. Razširimo otrokovo poved. Na primer, če otrok reče: »Tam je žaba!« in nanjo pokaže s prstom, lahko razširimo njegovo izjavo: »Ja, žaba skače po lokvanjih!« Ko širimo otrokove izjave, mu nudimo model, kako naj tvori daljše stavke, prav tako mu ponudimo več informacij o temi. Otrokovo razumevanje gradimo s tem, ko ustvarimo povezavo med vsebino knjige in dogodki iz otrokovega življenja. Na primer, če gledamo knjigo o obisku pri zdravniku, se lahko pogovarjate o nedavnem obisku zdravnika. Knjige vsebujejo številne domišljjske vsebine, zato s pogovorom o temah, kot so duhovi, pirati, gradovi, pomagajte otroku graditi domišljijo, igro in mišljenje. Oblikujemo pogovore, ki bodo spodbujali otrokovo mišljenje. Otroku lahko pomagamo pri predvidevanju (na primer: »Kaj misliš, da se bo zgodilo, ko bo volk poskusil odpihniti hišo iz opek?«), primerjanju in razlikah (na primer: »Ta pes je zelo majhen, tako kot kuža od babice!«), pogovoru o čustvih (na primer: »Fant ne najde svoje žoge. Žalosten je.«) in oblikovanju povezav z otrokovimi izkušnjami (na primer: »Se spomniš, ko si izgubil svoj avto in si bil žalosten?«). Ti načini pogovora otroka spodbujajo k razmišljanju, reševanju problemov in razvijanju domišljije.

CICI PRAVLJICE ZA GOVORNO-JEZIKOVNI RAZVOJ

Sodelavci smo v Vrtcu Ciciban Novo mesto za otroke oblikovali in v zbirki objavili Cici pravljice za govorno-jezikovni razvoj. Pravljice so sestavljene iz vaj za razgibavanje ustnic, jezika, vaj za boljše delovanje mehkega neba, vaj za izpihovanje ter dihalnih vaj. Namen Cicibanovih pravljič za govorno-jezikovni razvoj je bila opora in izhodišče staršem, da bi skupaj z otrokom na zanimiv in igriv način uživali ob gibanju in igricah ter vajah govornega aparata, si ob pripovedovanju vzeli čas za pogovor in druženje s svojim otrokom ter s tem oblikovali t. i. skupno vezano pozornost.

V nadaljevanju prikazujem dva primera krajših pravljič, ki sta bili namenjeni otrokom za spodbujanje razvoja govorno-jezikovne komunikacije in gibanja.

CICI PRAVLJICA ZA SPodbujanje GOVORA IN JEZIKA

POTEP PO GOZDNI POTI

Muca Liza je šla na potep v gozd. Pod nogami ji je zašelestelo listje ŠŠŠŠŠŠŠŠ (*dolg enakomeren izpih ŠŠŠŠŠ*). Kaj je to? Ustrašila se je. OOOOOOO (*se začudimo*). Kdo si ti? Jaz sem kača, znam sikati SSSSSSSSS (*posnemanje sikanje kače, enakomeren dolg izpih SSSSS*, roko položimo na trebuh,

trebušna prepona je aktivna, stisnemo trebušne mišice). Kaj znaš pa ti? Jaz ne znam sikati, znam se sama umivati (oblikujemo jezično konico in krožno oblizujemo spodnjo in zgornjo ustnico).

Poslovita se in si pošljeta poljubček (ustnice našobimo in pošljemo poljubček).

Muca se odpravi naprej po gozdni poti. Zaslišala je HUHUUHU. Kdo si pa ti, je vprašala. Z vrha drevesa se je oglasila sova HUHUUHU. Kaj pa ti znaš? Znaš takole hukati HUHUUHU? Ne, znam pa piti mleko, poglej, tako (stegovanje jezika proti nosu).

Poslovita se in si pošljeta poljubček (ustnice našobimo in pošljemo poljubček).

Muca zasliši ČIVČIV. Kdo si pa ti? Jaz sem vrabec. Ali znaš tako čivkati ČIVČIV? Ne, znam pa takole prestrašiti PPHHHHHHHH (posnemamo prhanje mačke). Vrabec prestrašen odleti na drevo, muca pa je že utrujena, zazeha HHHAAAAAAAAA (široko glasno zazehamo. Na začetku se sliši tih HHH, proti koncu pa HHHAAAA) in se odpravi domov.

Na poti domov obuja spomin, kako so se živali oglašale, in si ponavlja: zasika SSSSSSSSSSS, zahuka HUHUUHU in začivka ČIVČIV. Ko pride domov, popije skodelico mleka (odpremo usta, oblikujemo jezično konico in se z jezikom poskušamo dotakniti nosu ali brade, zapremo usta), se umije (oblikujemo jezično konico in krožno oblizujemo spodnjo in zgornjo ustnico) in sladko zaprede PRRRRRRR (posnemamo predenje mačke).

CICI PRAVLJICA ZA SPODBUJANJE GIBANJA POJDIMO SE RAZGIBAVAT V GOZD

Gremo v gozd, zato si obujemo škornje (nakažemo

obuvanje), oblečemo si vetrovko, na glavo damo trak (nakažemo oblačenje) in se odpravimo (nakažemo hojo). Prispeli smo v gozd. Za prvim grmom zagledamo zajčka (skačemo kot zajček). Iz drevesne dupline se prikaže veverica (prikažemo gibanje veverice). Pojdimo naprej (oponašamo hojo, korakanje). PSSSSSST damo roko na usta, da ne prestrašimo ptic (oponašamo letenje ptic). Skočimo v listje in ga mečemo v zrak (prikažemo skok in metanje listja). Izpod listja prileze miška. Tečemo za njo (oponašamo tek miške). Miška se ustraši medveda. Tudi mi zbežimo v luknjo in počepnemo v klobčič. Nevarnost je mimo. Zaslišimo veter (oponašamo veter ŠŠŠŠŠŠŠŠŠŠ). Preskočimo deblo (naredimo skok, lahko več ponovitev). Iz grmovja zasika kača SSSSSSSS (oponašamo sikanje in gibanje kače). Zdaj smo že utrujeni (raztegnemo roke in noge in široko glasno zazehamo. Na začetku se sliši tih HHH proti koncu pa HHHAAAA). Nasvidenje gozd (pomahamo z roko)! Lepo smo se imeli (se nasmejemo, nasmeh držimo nekaj sekund).

Literatura

- Lowry, L. (2012): *Sharing Books with Preschoolers, The Hanen Way*. Pridobljeno s: <http://www.hanen.org/Helpful-Info/Fun-Activities/Sharing-books-with-Preschoolers-the-Hanen-Way.aspx>
- Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2009): *Razvoj govora v zgodnjem otroštvu*. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija*, str. 315-333. Ljubljana: Rokos Klett.
- Marjanovič Umek, L. in Svetina, M. (2009): *Spoznavni in govorni razvoj v srednjem in poznem otroštvu*. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija*, str. 408-427. Ljubljana: Rokos Klett.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2009): *Govorni razvoj dojenčka in malčka*. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija*, str. 215-232. Ljubljana: Rokos Klett.
- Trdin, N. (2013): *Razvijanje otrokovega govora ob slikanici*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, UL – diplomsko delo.
- Žnidarič, D. (1993): *Otrokov govor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.